

Факултет _____

(број захтева)

(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Веће научних области
друштвено-хуманистичких наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ _____
(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под насловом: _____

Универзитет је дана _____ својим актом под бр _____ дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила: _____

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

(име, име једног од родитеља и презиме)
образована је на седници одржаној _____ одлуком факултета под бр _____ у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1.			
2.			
3.			

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана _____

Прилог:

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

1. Извештај комисије са предлогом
2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја
3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, _____
уколико је таквих примедби било.

На основу чл. 28. и чл. 67. Статута Православног Богословског факултета Универзитета у Београду, Научно-наставно веће Факултета на својој 3. Седници у школској 2013/2014, одржаној 27.2.2014. године, донело је следећу

О Д Л У К У

1. Прихвата се извештај Комисије за преглед и оцену докторске дисертације **мр Тихона Ракићевића** под насловом "Олтарска преграда – иконостас од IV до средине XVII века" у саставу: **др Владимир Вукашиновић**, ментор, ванредни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; **др Ненад Милошевић**, редовни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; **др Милан Радужић**, научни сарадник Института за историју уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду.

2. Задужује се Служба за студентска питања Факултета да предметни извештај са предлогом и потребном документацијом, достави Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Кандидат је предао Већу докторску дисертацију у благовременом року.

Веће Факултета оформило је комисију за преглед и оцену докторске дисертације која је поднела извештај Већу Факултета о кандидатовој урађеној докторској дисертацији.

По разматрању поднетог извештаја, Наставно-научно веће Православног Богословског факултета Универзитета у Београду, донело је одлуку као у диспозитиву.

Доставити:

- Именованом
- Већу научне области УБ
- У досије
- Архиви

ДЕКАН

проф. др Предраг Пузовић

НАУЧНО-НАСТАВНОМ ВЕЋУ
ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком једанаесте седнице Изборног и Наставно - научног већа Православног богословског факултета Универзитета у Београду, која је одржана 24. септембра 2013. године, именовани смо у *Комисију за преглед и оцену докторске дисертације* мр Тихона Ракићевића: ОЛТАРСКА ПРЕГРАДА - ИКОНОСТАС ОД IV ДО СРЕДИНЕ XVII ВЕКА: ФОРМА, ФУНКЦИЈА И ЗНАЧЕЊЕ. Проучивши предмет имамо част и задовољство да Наставно-научном већу овог Факултета поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ.

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Архимандрит мр Тихон Ракићевић рођен је 25. октобра 1971. године у Чачку. Основну школу је завршио у Чачку, а средњу Дизајнерску школу у Београду 1990. године. На Факултету примењених уметности дипломирао је на Катедри сликарства 1995. године са просечном оценом 9, 10. Те године на истом факултету уписује постдипломске студије и запошљава се као асистент-приправник на одсеку за сликарство, али и једно и друго прекида одласком у манастир 1996. године. У току наредних година положио је диференцијалне испите на Богословском факултету у Београду, где је школске 2002/2003. године уписао постдипломске студије на Катедри за литургику. На постдипломским студијама је положио све програмом предвиђене испите са просечном оценом 10. У мају 2008. године одбранио је магистарски рад на тему: *Икона у Литургији – литургијски смисао и функција иконе*, код ментора проф. др Ненада Милошевића. Игуман је манастира Студенице.

Дисертација мр Тихона Ракићевића ОЛТАРСКА ПРЕГРАДА - ИКОНОСТАС ОД IV ДО СРЕДИНЕ XVII ВЕКА: ФОРМА, ФУНКЦИЈА И ЗНАЧЕЊЕ урађена је по свим предвиђеним

академским узусима. Обим дисертације износи 256 страница дефинисаног прореда и маргина, од чега на саму студију отпада 229 страна а на библиографију 27. Дисертација обухвата девет тематских целина, о којима ћемо детаљније говорити касније. Сада ћемо само истаћи да библиографија на основу које је писан рад обухвата 82 *библиографска извора* разнородних жанрова и врста (отачких списа, типика, богослужбених књига, саборских аката, житија светих, сликарских приручника, мемоарске грађе, дипломатских списа...) као и 283 *библиографске јединице литературе* из различитих научних области (теологије, историје, историје уметности, археологије, филологије...) и на више светских језика.

2. Предмет и циљ дисертације:

Упркос дугом занимању науке за олтарску преграду, обиму и тематској разуђености постојеће литературе, одавно је био видљив недостатак целовитог осврта на кључна питања историје и функције олтарске преграде као и студије која би, на темељу помне анализе извора, независно од њихове природе и порекла, изоштрила поглед на природу иконостаса и његов значај за православну културу и пружила подлогу за резимирање спора који се међу теолозима XIX – XXI века води о његовој сврси и бити. Докторат архимандрита Тихона Ракићевића није само одговор на несразмеру између стања у науци и теолошкој мисли и улоге коју олтарска преграда има у правосланом храму и православној култури, већ, пре свега, израз настојања да се једно комплексно, по природи интердисциплинарно питање, осмотри у свој својој сложености, при томе уз помоћ методологије примерене његовој природи: колико је теолошка полемика обавезивала на систематичан приступ питању олтарске преграде, толико је тренутно познавање теме утицало на избор хронолошког оквира и предмета рада, структуре и научног инструментаријума. Циљ је рада, заправо, да пружи целовит, продубљен поглед на природу феномена, а предмет да оцрта историју, предочи функцију и проникне у семантику олтарске преграде. О вредности добијеног резултата довољно одређено сведочи чињеница да у раду Тихона Ракићевића први пут имамо проблемски осмишљен преглед готово читаве повести олтарске преграде и то сагледан у светлу података везаних за најважнија питања њеног изучавања: критички претресену историографију, анализу теолошких претпоставки настанка олтарске преграде, пажљиво изложене, често приметне проблеме развоја форме, од просте

решетке у позноантичком храму до високог руског иконостаса и његове неовизантијске антитезе, одговарајућу техничку терминологију и помно побројане чиниоце који су одређивали филијацију, форму, генезу и симболички, иконографски и теолошки потенцијал преграде подизане између наоса и олтара православног храма.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

Основне хипотезе од којих је кандидат започео своје истраживање (а. Постојање неке врсте преграда унутар сакралних простора кроз историју указује на дубоко укоревану људску потребу јерархијске организације култног простора. б. Хришћанска олтарска преграда поред опште религијских има и своје посебне разлоге настанка и путеве формирања и развијања. в. Проблем олтарске преграде-иконостаса није изолован и не може се анализирати засебно, него само у ширем теолошком, историјском и културолошком контексту увек и само – интердисциплинарно) овим истраживањем су научно потврђене што се јасно да видети из различитих поглавља овог извештаја.

4. Кратак опис садржаја дисертације:

Као што смо већ напоменули дисертација мр Тихона Ракићевића, поред Библиографије, Увода и Закључка садржи седам поглавља. Након што је у Уводу свога рада описао садашње стање ствари у научним истраживањима феномена олтарске преграде и поставио основне проблемске линије и смернице које ће следити у самој дисертацији кандидат је у првом поглављу свог рада названим БИБЛИЈСКО СХВАТАЊЕ БОГОСЛУЖБЕНОГ ПРОСТОРА обрадио старозаветно и новозаветно схватање богослужбеног простора као и, правилно запажен и тачно назван, феномен постконстантиновске нове *религизације* хришћанства и враћање на стару концепцију и разумевање сакралног простора које је оно донело.

Друго поглавље овог рада ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА НАЗИВА ОЛТАРСКИХ ПРЕГРАДА обрађује читавно мноштво древних назива за преграду која дели олтар од лађе храма, њихову појаву, развој и значења која су имали. Посебна пажња посвеће је двама најзначајнијим називима – старијем *темплону* и млађем *иконостасу*. Аутор је показао да историја термина којима су називане олтарске преграде има три периода: пре употребе термина *темплон*, класичан период када се овај термин користио и

преовладавање термина иконостас. Истражио је и настанак и ширење ових термина као и факторе који су томе допринели.

У трећем поглављу свога рада НАСТАНАК И ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ОЛТАРСКИХ ПРЕГРАДА аутор је извршио слојевиту и комплексну анализу појаве и историјског развоја олтарских преграда као целовитих, интегралних феномена. Њу је обавио на основу мноштва архитектонских, ликовних и писаних извора. Управо је ово богатство извора – које у себе укључује канонско-правне, ктиторске, мистагошке, богословске и омилитичке текстове показало не само како је текао овај развој него како се он доживљавао, тумачио, оправдавао и усмеравао. То представља велики допринос кандидата досадашњим истраживањима феномена олтарске преграде које његовим радом добијају своју неопходну и важну теолошку димензију. Хронолошки гледано, кандидат је у овом поглављу своје истраживање започео од најранијих форми олтарских преграда, посебну пажњу посветивши ниским парапетним олтарским преградама. Значај феномена иконоборстава за развој византијског литургијског живота, па и његовог литургијског окружења, запажен је и у овом раду. То се види из детаљне и засебне анализе два важна периода у развоју олтарске преграде - предиконоборачке олтарске преграде са њеним иконографским представама и форме постиконоборачке олтарске преграде. Појави икона у горњој зони олтарске преграде, посебно клесаних икона на архитраву овде је посвећена посебна пажња. Иста ће пратити и детаљну анализу иконографских решења стубаца који су уоквиравали олтарске преграде као и појаву првих икона у доњој зони олтарске преграде. Поред камених олтарских преграда кандидат је детаљнио обрадио и њихове дрвене савременике – темплоне.

Аутор није забишао једно од темељних питања које се покреће у савременим литургијским полемикама покренутим поводом настојања да се обнови литургијски живот - питање видљивости олтара. Несумљиво је показао да је отвореност олтарских преграда њихова вековна карактеристика која се може пратити све до касног средњег века. Ране олтарске преграде, као и оне у вековима после иконоборства, биле су у форми отворених колонада. Најранији материјални подаци потврђују да је током 12. века започет процес попуњавања празнина између стубова олтарских преграда било уметањем дрвених икона било зазидавањем празнина на чему су касније осликаване иконе. Сасвим мали број углавном писаних сведочанстава говори у прилог тези да је до овог феномена понегде могло доћи и пре 12. века. У раду је аутор показао да се тај

процес није одвијао брзо и истим интензитетом у различитим крајевима и срединама. Овде је посебно реч о нашим просторима на којима конкретни археолошки докази показују да је доња зона олтарске преграде у 13. веку била без икона. Приказаном анализом дечанског темплона из 14. века, где се оне по први пут појављују, докторант је показа да ни он није био предвиђен за постављање икона, али су се промене управо ту одиграле и убрзо је дошло до смештања икона у олтарску преграду овог манастира. Пример Дечана следиле су и друге средине.

У даљој анализи Ракићевиће је указао на чињеницу да је у дугом периоду развоја олтарске преграде приметна стална тежња да се на њу поставе иконе. У раду је постављена теза да је овај процес првенствено инициран побожним настојањима лаика. Анализа сликане декорације олтарских преграда показује да су оне биле првенствено њима намењена. Карактер олтара и напредовање култног односа према иконама довео је до тога да се иконе нађу у простору између верника и олтара. Близина олтара је народу уливала сигурност у ефикасније молитве светитеља на икони. Црква је на крају потпуно прихватила овакве тежње, интегрисала их у свој богослужбени простор и дала им одређени логичан распоред. Ипак, овај процес, који је на крају довео до затварања олтара од погледа народа, није ишао ни лако ни брзо.

Како нам јасно и прегледно излаже кандидат у свом даљем излагању истакнуте и украшене велике иконе, углавном Христа и Богородице, на бочним ступцима уз сами темплон, које по начину постављања показују да су биле предмет посебног поштовања, задовољавале су поменуте потребе верних без укидања гледања тока литургијске службе. Положај који су имале, као и развој зидне иконографије непосредно поред њих, сведочи да је њихово присуство схваћено као заступничко. Оне су доказано најстарије представе повезане са темплоном. Сличан смисао, такође без затварања олтара од погледа, имале су и иконе на архитраву.

Да уношење икона за побожно поштовање у доњу интерколумнијску зону олтарске преграде изазива одређену промену у литургијском животу и свести хришћана тога доба, такође је показао Тихон Ракићевић у својој дисертацији. Њиховим постављањем, тј. спречавањем виђења олтара, нова врста благочешћа потискује ранохришћанску традицију видљивог олтара – тачније речено: потпуне комуникабилности светих богослужења.

У четвртом поглављу своје дисертације КОНСТИТУТИВНИ ЕЛЕМЕНТИ ОЛТАРСКЕ ПРЕГРАДЕ кандидат даје историјску анализу настанка и развоја архитрава, деисиса, олтарских двери и завесе заједно са њиховим богословским тумачењем.

Не само за историју уметности код Срба него и за боље познавање литургијског живота Српске Цркве посебно је значајно пето поглавље ове дисертације ОЛТАРСКЕ ПРЕГРАДЕ У СРПСКИМ СРЕДЊОВЕКОВНИМ МАНАСТИРИМА И ЦРКВАМА где кандидат обрађује настанак и развој олтарских преграда у српским црквама и манастирима 13. и 14. века: Студеници, Цркви Светог Петра у Бијелом Пољу, Жичи, Милешеву, Морачи, Сопотанима, Градцу, Светом Ахилију Ариљском, Краљевој цркви у Студеници, Старом Нагоричину, Пећкој Патријаршији, Дечанима, Марковом манастиру и Цркви Светог цара Константина и царице Јелене у Охриду.

Због чињенице да у нашој средини имамо велики број података о темплонима средњовековног периода, било је неминовно да наш кандидат и ову тему укључи у своје истраживање. Просторни програм српских задужбина, преузет из Византије и предвиђен за православно богослужење, имао је темплон одговарајуће структуре и начина обраде. Почевши од студеничког темплона из последње деценије 12. века, на основу обиља поузданих података о олтарским преградама које је обрадио, кандидат је анализирајући 14 примера средњовековних манастира и цркава сагледао основне одлике ових целина. Показао је да је до појаве промена у конципирању олтарских преграда дошло тек у 14. веку. Старије преграде рашког периода су у одређеним својим аспектима сродне романичком клесарском изразу. Усклађивање романичких облика са византијским програмом било је изазов за српске задужбинаре кроз цео 13. век. Међутим, од времена владавине краља Милутина, узор за српску архитектуру су дела остварена у Византији, и олтарске преграде тада добијају украсе уобичајене у византијским областима.

Питању у којој мери су иконе биле присутне на овим олтарским преградама кандидат је посветио посебну пажњу. Првенствено на основу археолошких истраживања на терену доказао је да су интерколумнијски простори у манастирима током 13. века били без икона, те да је у њима једино могла висити завеса. Такође је скренуо пажњу на чињеницу да потпуно сачувана дечанска камена олтарска преграда из прве половине 14. века није била изворно предвиђена да се у њу поставе иконе. До тога је дошло касније, променом изворног плана. На основу тога је закључио да је ту реч о најстаријим иконама на дрвету које су постављене у интерколумније у Србији.

Такође је анализирао и Старо Нагоричино, први пример српских задужбина из 14. века са фреско-иконама у доњој зони темплона.

Шестим поглављем своје дисертације ВИСОКИ ИКОНОСТАС кандидат није само обрадио појаву високог иконостаса него и теолошку расправу које се покренула између поборника и противника овакве форме олтарске преграде. Овом полемиком бавио се како дијахронијски тако и синхронијски обрађујући и ауторе који су у њој учествовали у поретходна два века али и оне који данас пишу и говоре на те теме. На прелазу из 19. у 20. век, у Русији се интензивно размишљало о потреби препорода црквеног живота, што је за резултат имало то да је 1905. године дошло до званичног, синодалног, покретања јавне и свеопште црквене дебате о литургијским проблемима и недоумицама. Тај период карактеришу многи писмени предлози који говоре у прилог томе да се верном народу омогући активније укључивање у богослужбени живот Цркве. Неки до њих тицали су се и висине иконостаса, облика царских двери и других феномена које је кандидат обрадио у својој дисертацији. Због познатих а по Цркву крајње неповољних историјских догађаја ова полемика је прекинута. Њен наставак је наступио тек после Октобарске револуције када су бранитељи високе форме иконостаса уложили велики труд да оправдају њен смисао и појасне њено симболичко значење. Афирмативна тумачења високог иконостаса, која су многим била једино штиво у вези са овом темом, како тачно запажа Тихон Ракићевић, остварила су свој циљ. То се да видети у чињеници да је данас у свести, како највећег броја верника тако и огромног дела клирика, иконостас постао не само легитимно постојећа него и једина могућа форма олтарске преграде која самим својим постојањем, у извесном смислу речи, потврђује и јача конфесионални идентитет Цркве. Основни аргумент у корист високог иконостаса је тај да иконе на њему *откривају* право богатство духовних и теолошких порука и поука. На њему се симболички налази целокупан Домострој спасења. За афирматоре високог иконостаса најпримамљивије је његово повезивање са Литургијом. Они истичу да је високи иконостас укључен у литургијски ток у свим деловима божанствене службе јер се на њему *види* оно о чему се у Литургији *слуша*. Иконостас је, у њиховим интерпретацијама, један од начина на који и догматско учење Цркве и њено благочешће бивају пренети и приказани, ликовно оприсутњени. Читава плејада теолога поборника развијене форме иконостаса то је на различите начине исказивала. О томе аутор опширно пише на страницама овог рада, завршавајући ово поглавље детаљном богословском анализом феномена високог иконостаса. Узимајући

у обзир не само негативне него и позитивне аспекте појаве високог иконостаса, кандидат, с правом закључује да свака обнова литургијске свести и богослужбеног живота повлачи за собом преиспитивање како смисла високог иконостаса тако и онога што томе следује – савремене, тј. нове теологије која га оправдава и нове врсте побожности коју је изазвао, или уз коју се напоредо развијао.

Последње поглавље дисертације Тихона Ракићевића названо ИКОНА У ХРАМУ дотадашњу анализу описаних феномена поставља у један шири теолошко – културолошки контекст и подиже на виши степен богословске анализе. У овом поглављу он се бави питањима односа библијског концепта времена и архитектонским решењима хришћанских храмова, иконостасом као местом сурета Бога, Светитеља и верног народа и начином на који се то одражава у популарној побожности, односом иконе Литургије и Христа као и посебно важним проблемом *логоса* архитектуре.

На крају свог рада, докторант закључује да је, неспорно добијајући одређене иконографске квалитете и значења која раније није имала, олтарска преграда, растући у висину до самог лука олтарске апсиде, готово у потпуности укинула визуелни контакт народа са олтаром, односно оним што се у олтару свештенослужи. То представља радикално удаљавање од њена првобитне намене која је била, како је он приказао, да укаже на одређен степен раздвојености, како олтара и наоса тако и клирика и лаика, а не да постане зид који одсеца и раздељује простор на две затворене целине. Настављајући да своди резултате свог истраживања кандидат је тачно запазио да се иконостас развијао, такође, спонтано, по својим унутрашњим, од стране црквене власти ненаметнутим, принципима и законитостима. Он у старини никада није био предмет црквених правила или одлука црквених власти, и сви покушаји да се тако нешто учини нису се срећно завршили и новијег су датума. Ни богословска истраживања олтарске преграде нису старијег датума. Ако је тако било током целокупног, безмало двомиленијумског, развоја олтарске преграде, запитало се он да ли је данас потребно и могуће озваничити, скоро па канонизовати, а у сваком случају замрзнути, једну фазу њеног развоја. И на то питање дао тачан одговор – наравно да није! Динамика историјског развоја неког феномена у животу Цркве и све богатство начина на који се он појављивао и манифестовао, сва та ризница могућности која стоји пред нама, легитимна у свом благочешћу и добродошла у својој доктринарној исправности, не може се и не сме једноставно зауставити и избрисати једним потезом

академског или јерархијског пера. Мноштво разлога стоји против тога. Мишљења смо да је овим радом мр Тихон Ракићевић обелоданио многе од њих.

Пошто је избор ове и овакве теме, како смо већ рекли, био подстакнут и савременим богословским расправама и закључак кандидатовог истраживања није могао да заобиђе ту димензију. Он је исправно закључио да се иконостас развијао као композиција есхатолошког карактера упоредо са опадањем есхатолошке свести. Јачање ове свести, које краси наше доба, као да собом покреће обрнути процес – враћања ка изворним облицима олтарске преграде. Код неких наших савременика, било каква помисао на евентуалну промену форме иконостаса изазива страх и велико противљење. То не изненађује с обзиром на чињеницу да су знања о развоју олтарских преграда, теолошким претпоставкама њиховог настанка и формирања, и последицама које на благочешће оне имају била оскудна. Због тога је аутор покушао, а ми мислимо да је у томе успео, да овим и оваквим истраживањем то стање донекле исправи а резултатима које је оно донело пружи довољно аргумената који могу да помогну правилном сагледавању феномена олтарске преграде и доношењу богословски исправних и уметнички одговарајућих решења њихових будућих варијанти.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Анализа изразито обимне грађе, писаних извора и артефаката, који чине базу за изучавање олтарске преграде, захтевала је методолошку синтезу историјско-типолошког, симболичког и канонског дискурса, што је у пракси подразумевало обједињавање поступака различитих дисциплина какве су теологија, филологија, историја, историја уметности и археологија. Од пресудне важности за познавање повести и семантичке потке олтарске преграде било је, овде веома добро урађено, истраживање читавог обиља извора и материјала, целих и фрагментарно сачуваних преграда, низа података везаних за опрему унутрашњости храма у ширем смислу, његов рељефни и фреско украс као и других значајнијих феномена литургијског простора. Међутим, истраживање олтарске преграде као такве, није смело да застане у овим оквирима. Оно треба, а то је кандидат исправно уочио и квалитетно обавио, да оде неколико корака даље од тога. Пошто се доктринарна тематика, духовни изазови, актуелне богословске идеје које доминирају неком епохом, на посебан начин одражавају *на* и показују у решењима твораца програма олтарских преграда, у чијем

се тематском и симболичком ткиву прелама читав комплекс појава црквеног и културног живота времена у којима су оне настајале, неопходно је било управо на такав широк и комплексан начин приступити њиховој анализи, што је кандидат, по једногласном уверењу чланова ове комисије, успешно показао. Он се, посматрано у целини, са овом материјом носио успешно, показавши, поред сигурног кретања у оквирима теолошке мисли, озбиљно познавање извора и стања изучености, гдекад и врло сложених проблема историје уметности. Реконструкција развоја олтарске преграде у раздобљу најслабије осветљеном изворима, током раног и зрелог средњег века, коју је Тихон Ракићевић у свом раду обавио, први је синтетички покушај у својој врсти. Допринос ове дисертације огледа се и у томе што њен аутор, мада усредсређен на појединачне појаве и процесе, не губи из вида да је иконостас "многочлана икона" и да сваки његов део стоји у односу чврсте међузависности са другим чиниоцима своје целине као и целокупним литургијским простором и богослужењима која се врше у њему. То јединство обреда, тумачења, окружења и унутрашњих конститутивних елемената храма јасно је показано и потврђено у овом раду. На самом крају ваља рећи и то да пажњу заслужује и настојање да се сазнања до којих је дошо анализом феномена општег хришћанског, тачније православног, порекла провере и упореде са стањем у регионалним оквирима, на грађи српског порекла.

6. Закључак:

Олтарска преграда или иконостас повезана је вишеструким нитима и чврстим спонама, на једној страни са сакралним простором хришћанског храма, са његовим склопом и његовим изгледом, речју са окружењем у ком се практикује богослужење, а на другој са теологијом храма и симболиком његових делова и самог богослужења. Поготову се не може говорити о икони и њеној литургијској функцији, а да се заобиђу иконостас и питања везана за њега. Будући једна од битних одлика не само православног храма већ и *културе православног света у целини*, иконостас се већ више од век и по налази у средишту пажње изучавалаца различитих профила - теолога, литургичара, историчара уметности и других. Захваљујући резултатима њихових изучавања, на светло дана изнети су поједини извори, решена нека питања и са мање или више успеха осветљени одређени аспекти феномена о коме је реч. Било је и покушаја да се питање олтарске преграде, односно иконостаса сагледа у целини, али је изостао покушај темељите студије, која би била усредсређена, с једне стране, на

потребу да се на једном месту обухвате битни извори, а са друге, да се феномен сагледа дубински, расчлањен на основне категорије литургијске симболике, теологије храма и слике, и на темељна питања које изучавање иконостаса намеће. То је остварено овом дисертацијом.

Природа проблема главни је разлог што је у одређивању хронолошког оквира дисертација ограничена на време до средине XVII века. Прво, средином реченог столећа и православна теологија и црквена уметност у срединама оданим византијском обреду почињу да примају утицаје са стране, који улогу иконостаса у целини коју чине различити видови "украса" црквеног ентеријера постављају на основе у немалој мери различите од улоге коју је иконостас дотад имао. Осим тога, грађа која је обрађена у овој дисертацији пружила је могућност да се феномен иконостаса сагледа у светлу мисли и решења насталих упоредо са његовом појавом, односно истовремено са фазама развоја од кључне важности за његово разумевање.

Кандидат је у овој дисертацији успешно одговорио на питање, и преко одговора дао свој допринос разјашњењу недоумице – у чему се састоје литургијска функција и симболичко значење олтарске преграде? На основу старе и нове изворне грађе као и данас доступних резултата истраживања великог броја научника у различитим дисциплинама које се тичу теме овог истраживања, кандидат је извршио својеврсну синтезу њихових теза и закључака, проширивши је и обогативши својим новим и оригиналним закључцима и увидима.

Због свега тога Комисији представља задовољство што може да саопшти да је дисертација архимандрита мр Тихона Ракићевића урађена у свему према одобреној пријави. Пошто она представља оригинално и самостално научно дело, као што је претходно реченим потврђено, обавештавамо Наставно-научно веће Православног богословског факултета УБ да су се стекли сви потребни услови за њену јавну одбрану.

У Београду
22. новембар 2013.

Чланови комисије:

Др Владимир Вукашиновић,
ванредни професор
ментор
Православни богословски факултет УБ

Др Ненад Милошевић,
редовни професор
Православни богословски факултет УБ

Др Милан Радујко
Научни сарадник
Институт за историју уметности Филозофског факултета УБ.